

18DE VERGADERING

VERGADERING VAN DINSDAG 12 FEBRUARI 1957

(Bijeenroepingsuur 1.30 namiddag)

Voorzitter: de heer Jonkman

Tegenwoordig zijn 64 leden, te weten:

de heren Jonkman, Van Lieshout, mevrouw Verwey-Jonker, de heren Wibaut, Vos, In 't Veld, Oosterhuis, Schermerhorn, De Roos, mejuffrouw Tjeenk Willink, de heren De Rijk, Van Wingerden, De Loor, Schorer, Willemse, De Dreu, Broeks, Kolff, Van Bruggen, Reijers, Van Hulst, Lichtenauer, Geuze, mevrouw Luijckx-Sleijfer, de heren Hooij, Kraaijvanger, Van Velthoven, Middelhuis, De Gou, Roebroek, Kropman, Witte-man, Maenen, Koops, Schuurmans, Derksen, Van Meeuwen, Rip, De Wilde, Van Riel, De Jong, mevrouw Schouwenaar-Franssen, de heren De Vos van Steenwijk, Molenaar, De Grooth, De Niet, Louwes, Hoogland, Hellema, Schipper, Thurlings, Ruppert, Seegers, Polak, Geugjes, Smits, Algra, Matser, Diepenhorst, Anema, Tjalma, Gielen, Mertens, Pollema,

en mejuffrouw Klompé, Minister van Maatschappelijk Werk, de heer Schmelzer, Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, Bezitsvorming en Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XII A (Departement van Maatschappelijk Werk) der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1957 (4500).

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Schouwenaar-Franssen:** Mijnheer de Voorzitter! De mens is een *ζωιον πολιτικον*, een gemeenschapswezen. Dat heeft Aristoteles gezegd. En dr. Van Loon in zijn proefschrift van 1950 heeft eraan toegevoegd: hij heeft de gemeenschap nodig om zijn persoonlijkheid te kunnen ontplooiën, door vrije inspanning van zijn vermogens en onder eigen verantwoordelijkheid.

Nu kan de mens in de gemeenschap uit de pas raken, zich daarin niet meer thuis voelen, zoals de Minister het heeft uitgedrukt. Dat is altijd zo geweest en dat zal altijd wel zo blijven. De oorzaak daarvan kan in hem zelf of buiten hem zelf zijn gelegen.

De gemeenschap heeft de mens omgeven met een sociale zekerheid om hem te vrijwaren tegen de wat ik zou willen noemen „normale” noden, als ziekte, invaliditeit, werkloosheid en ouderdom.

Wij leven nu echter in een tijd, die niet zozeer bijzonder is, omdat hij verandert — dat heeft de tijd altijd al gedaan —, dan wel omdat hij zo snel verandert. Wij leven als het ware in een stroomversnelling en het tempo is zo verhoogd ten gevolge van de ontwikkeling van de techniek en de wetenschap.

De gevolgen op technisch gebied zijn b.v. de industrialisatie, de droogleggingen, wij migreren en emigreren en straks komen wij misschien te staan voor de gevolgen van de automatisering, wanneer vader nog maar vier dagen in de week behoeft te werken — met moeder zal het wel anders zijn —, wanneer vader weer vader kan worden.

Cultureel staan wij voor het verloren gaan van bepaalde cultuurpatronen, voordat er weer nieuwe zijn gekomen.

Sociaal veranderen onze relaties tot de oudere en jongere generaties, tot de oudere alleen al, omdat zij langer jong blijven.

Deze stroomversnelling is universeel. Zij heeft haar invloed op iedereen en de kunst is om — zoals ik in een Belgisch vrouwenblad las — „préservet et inventer”, d.w.z. om te behouden en tegelijk te vernieuwen.

Deel III Zitting 1956—1957

Schouwenaar-Franssen

Dat behouden vereist een normbesef, een vaste waarde-meter, en dat vernieuwen houdt in, dat een mens zich aanpast, d.w.z. dat hij een verantwoorde keuze doet uit het vele, dat op hem aankomt.

Wat dit laatste betreft, die keuze doen, dus dat zich aanpassen, daarbij speelt de moeilijkheid een rol, dat er tegenwoordig zo veel nieuws zo snel op een mens afkomt, dat hij om die keuze te kunnen doen zich moet verlaten op het oordeel van experts. Ondanks de experte mening van de experts geeft hem dat toch een gevoel van onzekerheid, want de mens wil graag weten, waaraan hij toe is.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat ondanks de sociale zekerheid velen toch de koers kwijtraken en dat vaak door minder evidente en grijpbare oorzaken. Daarom lijkt het mij principieel en praktisch juist, dat hier van kerkelijke en particuliere zijde hulp wordt geboden, kerkelijk, omdat vanuit die zijde het normbesef in de geëigende en eigen termen versterkt kan worden, en particulier, omdat het gaat om de voorlichting van mens tot mens. Aldus zou ik de passage uit de Regeringsverklaring willen interpreteren. Ik lees daar:

„De Regering wil echter met nadruk stellen, dat zij er zich van bewust is, dat wij leven in een wereld van omvorming, waarin het meer dan ooit aankomt op de geestelijke krachten in ons volk.”

De hiermee gepaard gaande ontwikkeling van het maatschappelijk werk dateert mijns inziens vanaf het moment, dat niet langer de gemeenschap neerzag op de zwakke broeder of zuster, maar naast hem is gaan staan om de wereld door zijn ogen te bekijken en zo mede een inzicht in de oorzaken van zijn niet meekunnen te krijgen en zich te bezinnen op de middelen om hem te helpen, met als doel, dat hij zijn eigen plaats kan gaan innemen in de gemeenschap.

Zo gezien, is het maatschappelijk werk jong en het wordt geholpen door eveneens jeugdige wetenschappen, zoals er zijn de sociologie, gerontologie en psychologie.

De begrenzing van het arbeidsveld van het maatschappelijk werk is vaag, want het is wisselend; duidelijker is de begrenzing gegeven bij het gespecialiseerde werk, zoals dit zich richt op zieken, invaliden, bejaarden, vluchtelingen, het gezin en daar, waar het ingebouwd is, zoals bij het bedrijfsmaatschappelijk werk, de kinderbescherming en het werk in de gevangenissen. Onlangs is dit uitgebreid met het werk der „wijze tantes”, allerlei dames (en heren), die raad geven in week- en maandbladen. Dit is de enige vorm van maatschappelijk werk, waarmee men veel geld kan verdienen, naar het schijnt.

Vaag is het terrein bij het algemene maatschappelijke werk. Ik zie ervan af, een taakopsomming te geven. Dit heeft de heer Van Loon gedaan in zijn dissertatie „Doelmatigheid in het maatschappelijk werk”.

Maatschappelijk werk is in verschillende tijden door verschillende instanties ter hand genomen en daardoor is dit werk even moeilijk te omgrenzen als de taak zelf was. Het is een onoverzichtelijk geheel van werkzaamheden.

Daarom stelt de Regeringsverklaring terecht, dat bij een voortschrijdende ontwikkeling van het maatschappelijk werk in het bijzonder integratie bij het particulier initiatief en een juiste verhouding tussen de bemoeiingen van de plaatselijke, provinciale en Rijksoverheid op het gebied van het maatschappelijk werk zullen worden bevorderd.

Wij nu — hiermee bedoel ik mijn partijgenoten en mij zelf — menen, dat integratie bij de Overheid had moeten beginnen. Dit is de reden, waarom wij er de voorkeur aan gaven, dit Departement onder één dak te zien met het Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid, zoals tot voor enkele jaren het geval was. Wij achten dit rationeel door de organische gebondenheid van het maatschappelijk werk aan sociale zaken en volksgezondheid en het lijkt ons, uit een oogpunt van efficiënt gebruik van middelen, ook doelmatig. Uitsluitend om deze reden is een apart Departement voor het Maatschappelijk

EERSTE KAMER

Schouwenaar-Franssen

Werk in onze ogen overbodig, niet omdat wij het maatschappelijk werk als zodanig niet nuttig of nodig zouden achten, integendeel — ik zeg dit met nadruk, ter vermijding van misverstand, omdat de geachte afgevaardigde de heer Kropman, als ik mij goed herinner, bij de algemene politieke beschouwingen hierover heeft gesproken —: de doelmatige werkwijze wordt beter gediend.

Zonder de eis van doelmatigheid uit het oog te verliezen, beschouwen wij het Departement van Maatschappelijk Werk nu als een fait accompli en wij wensen dit Departement van harte geluk met zijn nieuwe Minister. Als ik een lijfspreuk voor deze bewindsvrouw zou mogen suggereren, zou dit een uitspraak zijn, die, een 2000 jaar geleden, een Griekse prinses, nl. Antigone, met betrekking tot zich zelf heeft gebruikt, namelijk: *οὐ τοι συνεχθεὶν ἄλλα συμψιλεῖν ἐφύη*, dat wil zeggen: mijn aard is niet om mee te werken in tweedracht, maar om mee te werken in liefde.

Deze Minister staat voor een zware, want niet duidelijk omschreven taak en wij waarderen het zeer, dat zij hierin enige grote lijnen heeft willen trekken.

Op deze lijnen wil ik gaarne nader ingaan, om drie redenen: in de eerste plaats om de doelmatigheid: ik wil trachten een antwoord te vinden op de vraag: waar staan wij en waarheen gaan wij? In de tweede plaats, omdat mijn fractiegenoot de heer De Vos van Steenwijk dieper zal ingaan op enige bijzondere vraagstukken. Een derde reden vinden wij in het proefschrift van dr. De Ruwe, over de Eerste Kamer der Staten-Generaal, een proefschrift, dat voor de jonge leden van deze Kamer zo prettig op tijd is gekomen en waarin dr. De Ruwe zegt, dat wij ons moeten beperken tot een algemene bespreking van de wetsonwerpen en dat wij de zaken moeten benaderen, zoals outsiders met gezond verstand doen.

Ten aanzien van de taak van deze bewindsvrouw heb ik met genoegen gezien, dat zij nu spreekt van taakafbakening, niet meer van taakuitbreiding. De term „taakafbakening” lijkt ons juist, want, zo ergens, geldt voor maatschappelijk werk *παντα ῥει* (alles in beweging). Wellicht kan zelfs een enkel taakonderdeel op den duur worden afgestoten, dachten wij. Dat de Minister de samenwerking met andere Departementen wil bevorderen, is een goed ding; dat voorkomt ondoelmatige grensincidenten. Stellig ligt het naar onze mening wel op de weg van dit Departement om alle maatschappelijk werk, waar ook ingebouwd, te doen delen in en te doen profiteren van resultaten van onderzoek en studie, een volgende beleidslijn.

Op blz. 6 van de Memorie van Antwoord lees ik, dat:

„aan het toekennen van subsidies voor onderzoekingen de voorwaarde zal worden verbonden dat de rapporten van desbetreffende onderzoekingen voor belanghebbenden toegankelijk dienen te zijn.”

Dit hebben wij met instemming gelezen. Immers, er is voor kosten van onderzoek f 100 000 op deze begroting uitgetrokken — het is een post met een sterretje, hetgeen betekent, dat bij ontoereikendheid van deze post deze door overschrijving uit artikel 22 kan worden aangevuld.

In het algemeen is de taak van de Overheid, dus van het Ministerie van Maatschappelijk Werk door de Minister als volgt gedefinieerd: stimuleren, adviseren, steunen en, waar nodig, coördineren. Welnu, dan lijkt ons „The free flow of information” een gezonde basis voor alle vier.

In dit verband zou ik de Minister willen vragen: zou het niet wenselijk zijn, een jaarlijks overzicht van de werkzaamheden van het Departement in een handzame, eenvoudige vorm uit te geven, zoals vroeger Sociale Zaken placht te doen?

Aan onderzoek en studie op het terrein van maatschappelijk werk is behoefte, als men mag geloven, wat Van Loon zegt in zijn dissertatie (blz. 124 en 125), hetgeen ik gaarne onderschrijf. De vraag is alleen: wie moet hier het wetenschappelijk onderzoek landelijk verrichten? Ik zie in dit opzicht enige mogelijkheden. Misschien wil de Minister mij daarin straks gewijs maken. Moet men het landelijk wetenschappelijk

onderzoek doen verrichten door een eigen afdeling voor onderzoek en studie van het Departement, moet het geschieden door bestaande wetenschappelijke sociologische instituten, waarvan er op het ogenblik reeds een bonte zuilengang is? Of moet het geschieden in opdracht aan een orgaan van samenwerking, zoals de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk, die daarvoor echter een eigen orgaan in het leven zou moeten roepen?

Daaraan zit ook vast de vraag, gesteld, dat er een universitaire opleiding voor maatschappelijk werk mogelijk wordt, waar zullen deze — kostbare — afgestudeerden dan een aanstelling vinden?

Is de Minister niet van mening, dat bij onderzoekingen, de maatschappelijke werkelijkheid betreffende, zoveel mogelijk plaatselijk maatschappelijke werk(st)ers, evenals gezinsverzorgsters en vrijwilligers, moeten worden ingeschakeld? Evenals de leerlingen van de scholen voor maatschappelijk werk? Men zou dan, mede door daaropvolgende publikatie van de resultaten van het onderzoek, een gezonde wisselwerking krijgen van een voortdurende stroom van de haarvaten van de praktijk tot in het brein en terug.

Uiteraard, menen wij, zal men zeer op zijn hoede moeten zijn voor doublures bij de onderzoekingen. Hiertegen is in deze Kamer bij de vorige begrotingsdebatten al gewaarschuwd, toen het ging om plaatselijk en regionaal onderzoek.

Wat misschien het eerst moet worden onderzocht — ik stel dit in de vorm van een vraag — is de prioriteit. Op blz. 6 van de Memorie van Antwoord noemt de Minister een zevental taken, waarnaar een onderzoek urgent is. Zij zegt tevens — en dit is ook wel begrijpelijk — nog niet te kunnen aangeven, in hoeverre deze onderzoekingen in 1957 aan de orde kunnen worden gesteld. Vraag: mag ik daaruit concluderen, dat er dus inderdaad beraad gaande is over de vraag: wat eerst? Een onderzoek naar de toepassing van geëigende middelen en methodieken in het maatschappelijk werk staat op de laatste plaats. Ik hoop, dat dit een toeval is.

Graag zag ik het zelfs nog uitgebreid met een onderzoek naar de organisatie van het maatschappelijk werk.

Dit brengt mij tot de beleidslijn: integratie en samenwerking. Terecht is er over integratie in de Regeringsverklaring, zoals ik heb voorgelezen, gesproken. Deze taak, de integratie en de samenwerking, heeft onze volle belangstelling. Gaarne zou ik van de Minister vernemen of zij niet meent, dat om tot integratie te komen een taakanalyse nodig is, niet alleen van elke organisatie, maar zelfs op zijn tijd van elke maatschappelijke werker en vrijwilliger. Ik meen en geloof, dat sommige organisaties al in deze richting werken en dat doelmatigheid van werken en inzicht in de eigen taak worden bevorderd, indien men op gezette tijden de stand van zaken noteert. Ik meen, dat ik de Minister goed citeer, als ik opmerk, dat zij in de Tweede Kamer heeft gezegd: Wij moeten soms stilstaan en rustig om ons heen zien. Als men zich bezint op de eigen taak, zouden gegevens kunnen worden verzameld uit de praktijk en ervaringen kunnen worden uitgewisseld, die tot verbetering van methodiek of richtlijnen kunnen leiden.

Waar de Minister op blz. 4 van de Memorie van Antwoord aan deze Kamer zelf aandacht schenkt aan versterking in het algemeen van het maatschappelijk werk — en dit met grote nadruk —, waar zij spreekt van een onoverzichtelijke situatie en dan zegt: de praktijk zal moeten komen tot een taakverdeling, mag ik haar aandacht voor meer methodisch vastleggen van ervaringen als bovengenoemd wel verwachten. Taakanalyse dus van de individuele werker tot en met het Departement, want inderdaad, het Departement is als een huis in aanbouw, zoals de Minister dat zo plastisch in de Tweede Kamer heeft omschreven. De bouw van dit huis zal dan ook onze levendige belangstelling hebben, zoals wij trouwens tegenwoordig in onze omgeving altijd belangstelling hebben voor een nieuw huis. Een man, en niemand minder dan Sir Winston Churchill, heeft gezegd: first we shape the house en then the house shapes us. Dus wij maken eerst het huis en dan maakt het huis ons. Het verdient dus onze aandacht.

Schouwenaar-Franssen

Met de organisaties van maatschappelijk werk staat het anders. Hier vinden wij oud en nieuw, ik zou ook kunnen zeggen: antiek en modern door elkaar, wat best te combineren valt, mits het uit het goede hout gesneden is. Een goede samenwerking, zoals de Minister wil bevorderen, zal gevaar van dubbele bemoeienis voorkomen, een doelmatiger gebruik van de beschikbare middelen en krachten brengen en meer en eerder uitwisseling van ervaringen geven.

Daarom onderschrijven wij gaarne wat de Minister op blz. 4 van de Memorie van Antwoord zegt:

„Met samenwerking in eigen kring kan niet worden volstaan. Onmisbaar is tevens de samenwerking van alle groeperingen, welke vorm van samenwerking door de ondergetekende wordt aangeduid als coördinatie en overleg. De organen van coördinatie en overleg staan in de komende periode voor een bijzonder zware opgave.”

Deze taak zal misschien nog verzwwaard worden door het feit, dat de organen voor coördinatie zullen moeten waken tegen de middelpuntvliedende krachten van de specialisatie.

Ik heb mij afgevraagd — en ik leg deze vraag gaarne aan de Minister voor —, wat in het bijzonder de opgave voor de Nationale Raad voor het Maatschappelijk Werk wordt. In de eerste plaats is hij natuurlijk een orgaan van coördinatie en overleg, maar zal hij ook een gesprekspartner van de Regering moeten worden in de zin van de Raad voor Maatschappelijk Werk, zoals dr. Van Loon in zijn proefschrift voorzag? Hoe zal het zijn, wanneer het rapport van de Commissie Vervanging Armenwet zijn beslag zal hebben gekregen? Daarin toch wordt voorzien in een landelijke sociale raad.

Inderdaad — en daarin geven wij de Minister gaarne gelijk — is niet alleen het maatschappelijk werk in beweging, „dynamisch” zegt de Minister, ook de organisaties zijn dit en in sterkere mate naarmate zij meer het karakter van coördinatie en overleg dragen. Ook buiten het maatschappelijk werk gevoelen vele organisaties behoefte aan wijziging van statuten en methodes, kenteken van de snelle stroom onzer dagen. Zo ook de Federatie van Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening; dit is een bundeling van al die vrouwelijke organisaties, die een maatschappelijke paragraaf in hun statuten hebben of zich uitsluitend richten op uitvoering van maatschappelijk werk. Het betreft hier een belangrijke bundeling van meer dan 400 000 vrouwen, waarvan na enige reorganisatie een toenemende bijdrage zowel voor als door de leden op dit gebied verwacht mag worden.

In dit verband viel mijn aandacht op hetgeen de Minister op blz. 4, rechterkolom, van de Memorie van Antwoord zegt, nl.:

„Het lijkt haar van veel belang daarbij van meet af aan” — het gaat hier over de integratie — „rekening te houden met het feit, dat, mede ten gevolge van een verschuiving van de inhoud van het maatschappelijk werk, ook andere organen dan organisaties van het maatschappelijk werk in verscheidene gevallen mede de verantwoordelijkheid zullen willen dragen voor bepaalde vormen van maatschappelijk werk.”

De vraag is, welke organen de Minister hier bedoelt.

Gezien doel en werkwijze van het maatschappelijk werk in het algemeen, is decentralisatie in de bestuurlijke taak van de Overheid vanzelfsprekend noodzakelijk. De financiering van de instellingen voor gezinsverzorging, die door sommige gemeenten van het Rijk is overgenomen, is hiervan een voorbeeld.

Ten aanzien van de uitvoering van de Armenwet zou ik willen volstaan met te verwijzen naar hetgeen prof. C. W. de Vries hierover zegt in zijn onlangs verschenen boekje „Bestaansonzekerheid”. Uiteraard raakt dit ook de financiële verhouding tussen Rijk, provincies en gemeenten. Ik zou hier voor het ogenblik gaarne buiten willen blijven en alleen de hoop uitspreken, dat de Commissie-Oud en de Commissie-

Vraagstukken in verband met de subsidiëring van het maatschappelijk werk elkaar zullen mogen vinden. Ik kom nu tot de beleidslijn subsidiëring. Hier is evenals bij de Armenwet het wachten op het rapport van een commissie. De Regeringsverklaring zegt terecht:

„Zij gaat ook overigens na hoe het subsidiebeleid der diverse Departementen op elkaar kan worden afgestemd en subsidiëring kan plaatsvinden met hantering van objectieve normen, zoveel mogelijk in wettelijke regelingen vastgelegd.”

Het subsidiebeleid is bij het onderhavige Departement van groot gewicht. Immers enerzijds bepaalt het de taak en de richting, waarin het maatschappelijk werk gestimuleerd en gesteund zal worden, anderzijds vormen de gezamenlijke subsidies een niet onaanzienlijk bedrag.

Nu is evenals op ander cultureel gebied het mecenaat ook bij maatschappelijk werk overgegaan van een kleine groep op de gemeenschap. Helpen in nood is nu niet meer verplichting en privilege van enkelen, maar terecht plicht en privilege, die op ons allen ligt — dat lees ik overal in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer — en waarvan de financiële lasten op ons allen drukken. Daarom mag de gemeenschap ook de eisen stellen van doelmatig toekennen en doelmatig besteden van de financiële steun van de Overheid.

Aan de hand van het artikelsgewijze overzicht van de verstrekte subsidies, die de Minister zo vriendelijk is geweest ons tijdig te doen toekomen, constateert men een zo grote discrepantie tussen raming en uitbetaald subsidie voor vele posten, dat een duidelijk perspectief en inzicht in het hier gevoerde beleid wel onmogelijk is.

Na de kritiek, die hierop is geoefend in de Tweede Kamer, en met name de opmerkingen, die de heer Ritmeester ten aanzien van een aantal artikelen heeft gemaakt, gevoel ik niet de behoefte in details te treden, maar het is wel hard nodig en urgent, dat hier spoedig een begin wordt gemaakt met wat de Regeringsverklaring omtrent subsidiëring aan de hand van objectieve normen in uitzicht heeft gesteld en wat door de Minister is toegezegd. In de *Handelingen* van de Tweede Kamer, blz. 3046, zegt de Minister:

„Het streven is erop gericht te komen tot een stelsel van subsidiëring.”

Aangezien in deze formulering op zich zelf geen vaart zit, hebben wij goede nota genomen van wat de Minister op blz. 7 van de Memorie van Antwoord aan deze Kamer zegt, nl.:

„Aan de hoogte der ramingen zal zij in de toekomst bijzondere aandacht schenken”, en voorts:

„dat gestreefd zal worden naar een temporisering van de subsidie, waardoor op de subsidie-artikelen van dat jaar — dat is 1956 — een bedrag van rond 2,5 miljoen onbesteed zou blijven.”

„Intussen”, zo zegt de Minister, „wordt bezien of, en zo ja, in welke mate een dergelijke gedragslijn ook voor 1957 mogelijk is.”

Ik zou mij hiertoe willen beperken, omdat mijn fractiegenoot de heer De Vos van Steenwijk hier straks nader op zal ingaan.

Met betrekking tot een nota over het subsidiebeleid en andere beleidslijnen, waarover wij een vraag hebben gesteld in het Voorlopig Verslag, wil ik slechts opmerken, dat deze vraag is gesteld, niet omdat wij in het algemeen liefhebbers of voorstanders zijn van nota's, die iets in uitzicht stellen — zulke nota's wekken veelal onrust en onzekerheid, men ziet dat bij andere Departementen —, maar omdat een rapport van de besprekingen met een vaste commissie van de Tweede Kamer, als ik wel ben ingelicht, wel de Tweede Kamer, maar niet de Eerste Kamer zou bereiken.

De Minister heeft een aantal jaarverslagen van gesubsidieerde instellingen ter griffie gedeponceerd en met grote instemming hebben wij vernomen, dat zij het voornemen heeft dit ieder kwartaal te doen. Deze „free flow of information” zien wij gaarne tegemoet.

Schouwenaar-Franssen

Het heeft ons nl. zeer verontrust, dat er organen van maatschappelijk werk zijn, die de laatste jaren geen of zelfs, als ik goed ben ingelicht, helemaal nooit een jaarverslag maken. Dit vind ik daarom teleurstellend, omdat zulk een jaarverslag niet alleen bezinning zou kunnen geven op het beleid van de organisatie en de aangesloten leden hiervan op de hoogte zou houden, maar ook omdat het gelegenheid tot overleg en uitwisseling van ervaring met andere soortgelijke organisaties zou kunnen bieden. Dat er zelfs landelijke organisaties zijn, die hierin te kort schieten, lijkt mij, juist waar het maatschappelijke werk behoeft aan duidelijkheid, doelmatigheid en samenwerking heeft, een ernstige leemte. Ik zou daarom de Minister willen vragen te overwegen om, evenals dit zal gebeuren bij gesubsidieerd onderzoek, ook aan subsidie voor instellingen en organisaties van maatschappelijk werk de voorwaarde te verbinden van het indienen van een jaarverslag. Ik meen, dat ik hiervoor bij deze Minister een open oor zal vinden, te meer waar zij zelf, gezien de zorgvuldige behandeling en beantwoording van onze vragen in het Voorlopig Verslag, waarvoor wij haar gaarne dankzeggen, en de hoeveelheid gegevens, die zij alsnog tot onze beschikking heeft gesteld — en alles zonder een spoor van „geheimtaal” of jargon, tot onze vreugde —, zo kennelijk het belang ziet van de free flow of information. Als ik het tot dusver goed heb gezien, is de taak van het Departement dus: de algemene koers uitzetten aan de hand van onderzoek, studie en gegevens uit de praktijk, de doelmatigheid bevorderen door samenwerking te stimuleren, kanaliseren door decentralisatie en subsidiebeleid. Bij het maatschappelijk werk hangt alles af van de mens, die ervoor staat. We zien nu aan de ene kant mensen, die geholpen moeten worden, en aan de andere kant organisaties, culminerend in een eigen Departement. Maar hoe staat het met de beschikbare krachten, de helpers. Als ik de herhaalde oproepen in de vakbladen zie en kreten lees als „het grote tekort aan geschoolde maatschappelijk werkers is een klemmend probleem”, en „het is welhaast onverantwoord te stimuleren tot oprichting van nieuwe organisaties” zou ik zeggen: het staat er slecht mee, er is evenals op ander gebied een tekort. Zie ik het goed, dan groeit het aantal opleidingsscholen voor maatschappelijk werkers relatief sneller dan het totaal aantal leerlingen, dat na een kleine inzinking in vorige jaren nu wel constant lijkt. Tot mijn spijt bereikten mij de feitelijke gegevens, die deze Minister aan haar ambtgenoot van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen had gevraagd, te laat om ze nog rustig te kunnen bezien. De aanmelding voor de urgentieopleiding is blijkens de opgave van deze Minister in de Memorie van Antwoord echter zeer bevredigend geweest. Nu het beraad over de opleiding van maatschappelijk werker nog gaande is, heeft het weinig zin daarop verder in te gaan. Wel zou ik erop willen wijzen, dat het o.i. van belang is, dat er een zekere doorstroming, een mogelijkheid tot het zich verder bekwaamen zal worden geschapen, wat de status van de maatschappelijk werkers ten goede zal komen. Stellig valt er trouwens aan de positie van de beroeps-maatschappelijk werker nog wel het een en ander te verbeteren. Wellicht zou dit mede het tekort kunnen helpen opheffen. Onmisbaar zijn zij immers om zelf taken uit te voeren en in de tweede plaats om anderen leiding te geven. Dat laatste spreekt wel het sterkst bij de vrijwilligers, die men in de goede en oorspronkelijke zin van het woord „amateurs” zou kunnen noemen.

Uit de Memorie van Antwoord spreekt grote waardering voor het vrijwilligerswerk, en terecht. Stellig heeft de Minister ook gelijk, wanneer zij voorzichtig (blz. 3 van de Memorie van Antwoord) spreekt over een „zekere voorlichting”, die zij nodig kunnen hebben en „soms bijscholing”. Ik voor mij zie nog meer heil in besprekingen van vrijwilligers met een beroepskracht naar aanleiding b.v. van maandelijkse rapporten en dus aan de hand van de praktijk.

Zo kom ik met de vrijwilligers tot de plaats, die het maatschappelijk werk in onze samenleving inneemt.

Ik heb de inleiding op de Memorie van Antwoord met grote aandacht gelezen. Begrijp ik de Minister goed, dan ziet zij de

Schouwenaar-Franssen e. a.

drang tot verlenen van maatschappelijke hulp als voortkomen de enerzijds uit de caritasgedachte, anderzijds uit solidariteitsgevoel, als een kind, gesproten uit de verbintenis van de caritas en de humanitas. Zo spreekt de Minister dan ook van verantwoordelijkheid van elke burger in de samenleving en van noodzaak van spontane actie der burgerij. Hierin kan ik de Minister geheel volgen. Het solidariteitsgevoel lijkt mij zelfs, wellicht onder de druk van de algemene onzekerheidsgevoelens, nog versterkt, nationaal zowel als internationaal. Een vergelijking ligt voor de hand met de zorg voor en om de minder ontwikkelde gebieden in het buitenland. Tot een spontane actie is ons volk stellig in staat, gezien de ontvangst van de Hongaarse vluchtelingen, óók in ons land. Spontane actie is echter een reactie op een spontaan en concreet gegeven. Wanneer de Minister als achtergrond van het maatschappelijk werk de stroomversnelling dezer dagen ziet — de „omvorming”, zoals de Regeringsverklaring stelt —, die verzwakking van geestelijke krachten kan veroorzaken door verlies van normbesef en van gevoel voor vaste waarden, dan zou ik daartegenover willen stellen, dat deze „omvorming” op alle gebied haar invloed doet gelden, en zo mede van de Regering als geheel voortdurende waakzaamheid vereist. Elk Departement — of het nu Financiën, Onderwijs of Volkshuisvesting betreft — dient hiervoor aandacht te hebben. Het is niet een zorg van maatschappelijk werk alleen en daarom vormt het ook terecht de sluitsteen van de Regeringsverklaring.

Het is de wens van mijn fractie, dat de Minister met deze haar visie van „de waarde der geestelijke krachten” als het ware in het achterhoofd haar beleid richt op de taken, die de hand vindt om te doen en die verantwoord onderzoek aangeven als nodig en doelmatig. De doelmatigheid, zo menen wij, zal mede de actie van het Nederlandse volk en daarmee van de vrijwilligers bepalen.

Ten slotte willen wij de Minister met deze taken kracht en succes wensen.

De heer Schipper: Mijnheer de Voorzitter! Nu wij het voorrecht hebben voor de eerste maal met onze vrouwelijke Minister van gedachten te wisselen over de begroting van het Departement van Maatschappelijk Werk, moge ik, mede namens mijn politieke vrienden, onze erkentelijkheid uitspreken, dat zij dit verantwoordelijke ambt op zich heeft willen nemen. De aanvaarding van het ambt van Minister van Maatschappelijk Werk biedt de geachte bewindsvrouw de mogelijkheid haar gaven, door God haar geschonken, ten nutte van ons volk aan te wenden. Daarin zit ook een zekere aantrekkelijkheid vanwege de taak, die zij als Minister van Maatschappelijk Werk heeft te vervullen. Mogelijk kan de vrouwelijke eigenschap op dit gebied beter te voorschijn treden dan die van de man, ook al hebben wij onze waardering voor de afgetreden Minister niet achterwege gelaten.

Evenals wij ten aanzien van het beleid van Minister Van Thiel de kritiek niet mochten achterwege laten, zo zullen wij die ook niet achterwege mogen laten ten opzichte van de Minister, die nu het bewind voert aan het Departement van Maatschappelijk Werk. Uit de wijze, waarop hare Excellentie het beleid in de Tweede Kamer heeft verdedigd, is wel gebleken, dat zij de echte kritiek, die bedoelt op te bouwen, als zodanig heeft aanvaard en er haar voordeel uit heeft getrokken.

Met grote belangstelling nam ik kennis van de rede van de Minister in de Tweede Kamer, toen zij, sprekende over de zeven bouwelementen, die als de voornaamste werden geschetst, een uiteenzetting gaf van al de vraagstukken, die aan het Departement aan de orde zijn. Misschien is bij de bewindsvrouw, toen zij haar rede nog eens overlas, de vraag gerezen, of de volgorde, waarin zij over de zeven bouwelementen sprak, wel in overeenstemming is met de methoden van het bouwen, waaraan haar ambtgenoot Minister Witte zoveel zorg moet besteden. Hare Excellentie heeft nl. het zevende element „de wetgeving”, het sluitstuk genoemd. Ik heb mij, dit lezende, de